

Bijdragen tot de geschiedenis van IJsselstein Stad en Land

nr. 160
september 2018

Historische
Kring
IJsselstein

Iconisch en historisch

Bewaard gebleven ...

KUNST ALS CULTUURHISTORISCHE RUIMTE

Stichting Historische Kring IJsselstein heeft op Monumentendag 2016 bijzondere aandacht gevraagd voor 'De Kroon' aan de A2 bij de afrit naar IJsselstein. Aanleiding was het thema van dat jaar 'iconen en symbolen' in de publieke ruimte. IJsselstein is daar spaarzaam mee bedeed. In de zoektocht en duiding van het thema stuitte de HKIJ op dit kunstwerk van Ruud van de Wint aan de A2.

Het werk is in 1999 geplaatst en staat symbool voor de 'poort' naar IJsselstein die met de aanleg van Zenderpark in die periode een extra regionale stadsfunctie heeft gekregen.

Het moest als 'tegenhanger' dienen van het werk 'De Poort van Nieuwegein' van Bas Masters dat aan de andere zijde van de A2 staat. Dit prominente werk verdiende een waardig antwoord. Het was de tijd waarin IJsselstein nog budget vrij maakte voor kunst in de openbare ruimte, zij het dat er uiteindelijk toch op beknipt werd. Zo gebeurde het dat de Gemeente in haar zoektocht terecht kwam bij de (internationaal) gelouwerde kunstenaar Ruud van de Wint. Op het hoogtepunt van zijn roem werd hem gevraagd om voor IJsselstein een kenmerkend werk te maken. Van de Wint begaf zich naast het schilderen ook op het terrein van het beeldhouwwerk en de bouwkunst. Cortensstaal was zijn grote liefde waarbij hij het grote werk niet schuwde.

Tijdens de presentatie van het werk 'De Kroon van IJsselstein' kreeg hij de handen op elkaar bij de gemeente. Wat volgde was een proces van 'duwen en trekken' om het werk geplaatst te krijgen. Dat is niet gegaan zoals hij het beoogd en gewenst heeft. Met het uiteindelijk resultaat was hij niet tevreden.

Wellicht is aan dit resultaat ook te wijten dat het werk voor velen onbekend is gebleven en daarmee ook ondergewaardeerd. Het staat op een ontoegankelijke plek bij de oprit en lijkt bijna door de omgeving verzwolgen te worden. Dat levert nogal eens misprijzende opmerkingen op.

De HKIJ wil met de bijdrage van Corien Alsbach het werk van Ruud van de Wint herwaarderen. Zij plaatst het naast de kunstzinnige kwaliteit in een cultuurhistorische context.

Want dat verdient het werk. 'De Kroon van IJsselstein' maakt een kleine 20 jaar na plaatsing onverbreekelijk onderdeel uit van ons historisch erfgoed.

Redactie Bijdragen tot de geschiedenis van IJsselstein Stad en Land

Van de Wint

Iconisch en historisch

Corien Alsbach

Wie IJsselstein inrijdt vanaf de A2 of Nieuwegein, kan in het westelijke talud van de snelweg, in de driehoek tussen op- en afrit, een roestbruin kunstwerk zien staan. Dit is De Kroon (van IJsselstein), een 13 meter hoog expressionistisch beeld uit cortenstaal, gemaakt door Ruud van de Wint. Hoewel het een beeld is waar IJsselstein trots op zou moeten zijn, is het onbekend en onbemind. Als men al weet waarover het gaat, spreekt men van 'dat rare roestige ding' of 'die roestpaal'. Dit artikel wil daar verandering in brengen.

De Kroon van IJsselstein

R.W van de Wint

Reindert Wepko (Ruud) van de Wint (22 juni 1942 - 30 mei 2006) was schilder, beeldhouwer en bouwer. Hij studeerde van 1961 tot 1966 aan de Rijksacademie van beeldende

Ruud van de Wint,
1942-2006

kunsten te Amsterdam. Zijn eerste jaren als kunstenaar legde hij zich toe op beeldhouwen (vanaf 1968), de ontwikkeling van schilderijen (vanaf 1969) en performance (1969-1975). Al zijn werkstukken, schetsen, tekeningen, schilderijen, sculpturen en bouwsels,

zijn los van elkaar te zien, maar ook de onderlinge samenhang en de omgeving waarin zij te zien zijn, is van belang. Voor het tentoonstellen van zijn kunstwerken exposeert hij na 1979 (Groningen en Bazel) niet meer in museumzalen, omdat die steeds voor onoverkomelijke visuele problemen zorgen: bij hem staat de interactie tussen kunstwerk en ruimte voorop. Hij wil die context zelf kunnen creëren of aanpassen. Pas in 2002 maakt Van de Wint een uitzondering en exposeert hij nog een keer, in het Kröller-Müllermuseum, van 27 juni tot 22 september. Speciaal voor vijf museumzalen maakt hij vijf sculpturen, waarbij steeds de zaal het uitgangspunt is voor het werk. Daarnaast maakt hij op diezelfde manier ook twee beelden voor locaties in de tuin. Deze tentoonstelling ervaart hij als een tijdelijke afwisseling van de

'View', Kröll-Müller

teruggetrokken wijze van werken op en met duingebied De Nollen' waar hij zich vanaf 1980 heeft afgezonderd. Alleen daar kan hij

de omgeving en zijn werk op elkaar afstemmen en zijn creaties in de door hem gewenste context plaatsen. Hij hecht er geen waarde aan één standpunt in te nemen, omdat niets eenduidig is en de ene waarheid niet verenigbaar hoeft te zijn met de andere. Eén specialisme is hem niet genoeg. Als hij een beeld construeert, verlangt hij naar het aarzelende tasten van het schilderen. Als hij schildert, verlangt hij naar het moment dat hij op De Nollen met zijn kraan in het duinzand kan graven. De verschillende disciplines brengt hij als een vanzelfsprekende eenheid samen: landschap gaat over in sculptuur, sculptuur in schildering, schildering in zonlicht en zonlicht in landschap.

In De Nollen is hij op 30 mei 2006 onverwacht overleden aan een hartaanval. Project De Nollen heeft hij niet af kunnen maken, maar in de oneindige stroom aan ideeën die Van de Wint had, lag de onvoltooidheid ervan al besloten. Voltooid is een eindpunt, een eenduidigheid. Voor Van de Wint was niets eenduidig. De onvoltooidheid biedt ruimte

De Nollen bij Den Helder

aan een nieuwe stroom aan ideeën. Zijn zoons Gijs en Ruud zijn zijn erfgenamen; zij zetten het onvoltooide werk van hun vader voort. Zij onderhouden het project en doen al het landschapswerk in eigen beheer. Zij hebben hun nalatenschap in bruikleen gegeven aan stichting De Nollen zodat iedereen het daar kan zien.

Zijn wording, zijn werk

Het werk van Van de Wint is eenvoudig en gecompliceerd, ongrijpbaar en benaderbaar. Hij is consequent in inconsequentie. Het toelaten van deze tegenstellingen vormt een vast onderdeel van zijn kunst. De kunstwerken zijn niet in één discipline op te nemen, wat zorgt voor verwarring, maar ook voor relativering. Het gaat niet om het schilderen, de sculptuur, het landschap of de architectonische waarde van bouwsels op zichzelf, maar om samenhang en confrontatie. Het principe van de paradox, de schijnbare tegenstelling, is de rode draad in zijn werk en moet leiden naar een oud klassiek gegeven: de eenheid van schilderkunst, sculptuur, en bouwkunst.

In een steeds sneller veranderende wereld wil hij uitbeelden wat hetzelfde blijft: het licht, de overgang van licht naar donker, de visuele en fysieke ervaring van licht en kleur. Van kinds af aan was Van de Wint gefascineerd door de zonsondergang, waar hij vaak met zijn vader naar ging kijken. Dan zaten zij samen, in stilte, naast elkaar op de dijk. Altijd op het zelfde plekje keken zij hoe de zon bloedrood in de zee verdween. Dan werd hij (al als jongen van 8 jaar) onrustig en wilde hij zo gauw mogelijk naar huis om het diep roze-oranje en blauw-grijze 'spektakel' na te schilderen. Zijn vader vroeg hem dan: *"waarom kijk je niet gewoon, waarom de behoefte dit na te schilderen als het daar al zo mooi is? Het is altijd even mooi, iedere keer weer, ik heb nog nooit een lelijke zonsondergang gezien."* Al begreep zijn vader de behoefte tot naschilderen niet, toch wilde Van de Wint net zo onverstoort zijn als zijn vader. *"Hij kon het misschien ook niet begrijpen"*, zei Van de Wint later.

Natuurlijk zijn er, behalve deze, veel invloeden in de omgeving van Van de Wint geweest die hem mede hebben gevormd tot de kunstenaar die hij was. In De Kroon, waarover dit artikel uiteindelijk gaat, zijn deze krachten duidelijk terug te zien.

Er is een dunne scheidslijn tussen kunst en filosofie. De blik die filosofen op de wereld, op kunst en op de wereld van kunst hebben, heeft Van de Wint bewust en onbewust beïnvloed. *"Dat je je verwondert heeft niets te maken met wat je ziet"* en *"waarvan men niet spreken kan, daarover moet men zwijgen"*: er is een onderscheid tussen dat wat in taal kan worden uitgedrukt en dat wat alleen maar kan worden 'getoond' omdat het onuitsprekelijk is². Dat een zonsondergang mooi is, is een waardeoordeel.

Ontstaat kunst vanuit een verwondering over de schoonheid van dingen, of uit de onmacht, de onvolkomenheid en gebrokenheid die aan het leven inherent is? Het houdt Van de Wint bezig en het helpt hem: hij kan laten zien wat hij niet kan zeggen. *"De waarheid is lelijk. We hebben de kunst, opdat we niet aan de waarheid ten onder gaan."*³

Tegenstellingen zijn in het werk van Van de Wint een eenheid die hij bewust zichtbaar wil maken in een verlangen de tegendelen niet als een vanzelfsprekende eenheid, maar als een onlosmakelijke eenheid te zien. In zijn performance 'Jochum en Rudi, de schilders' (1969-1975) laat Van de Wint zien dat ratio niet zonder emotie bestaat, het tragische niet zonder het komische. In een fictieve wereld

Jochum en Rudi, de schilders

Beeld 1, 1999-2002, cortensstaal, 7,5 x 5 x 4 meter

Clair-obscur in Beeld 1

treden de twee personages op door middel van foto's, affiches en schilderijen. Jochum symboliseert de gevoelsmatige schilder en werkt figuratief, Rudi staat voor de rationele schilder en werkt abstract. Hij plaatst steeds twee standpunten tegenover elkaar en beschouwt ze dan als één realiteit. Ratio en emotie, beheersing en toeval gaan samen. Verdringt licht de duisternis of duisternis het licht? Helder, rationeel tegenover duister, irrationeel. Clair-obscur (licht-donker) is hierdoor voor Van de Wint symbool geworden. In een aantal van zijn sculpturen wordt clair-obscur uitgedrukt door de beweging van licht en schaduw als gevolg van het steeds veranderende zonlicht. De zon werpt haar lichtbundels door de doorsnijdingen, waardoor projecties van licht ontstaan op de sculptuur zelf of op de ruimte eromheen. Het gaat Van de Wint erom tegendelen niet te bestrijden, juist omdat ze wederkerig afhankelijk van elkaar zijn. Tegengestelden kunnen onafhankelijk van elkaar niet bestaan. Valt het ene weg, dan vallen beiden weg. Een tegenstelling is daarom ook ogenschijnlijk, omdat

ze één is, in het één ligt het ander besloten. Naast clair-obscur zijn er ook tegenstellingen in kleur. *“Wie naar een rood vlak kijkt, krijgt later een immateriële groene vlek in zijn gezichtsveld.”* Dit fenomeen heet ‘nakleur’.⁴ Groen, de complementaire kleur van rood, is opgebouwd uit blauw en geel. Dat het oog een tegengestelde kleur oproept heeft Van de Wint ervan bewust gemaakt dat een kleur nooit op zichzelf staat en dat zelfs een ‘primaire kleur’ in werkelijkheid niet bestaat, dat kleur altijd een mengvorm is. Hierdoor kreeg hij grote aandacht voor natuurverschijnselen als de regenboog. Vanaf 1985 zijn twijfel en relativisering onderwerp van zijn werken. Vanuit de onmogelijkheid van definitieve zekerheid, kiest hij voor de onzekerheid, het niet weten. Hij heeft het gevoel verdwaald te zijn en raakt gefascineerd door de sterren en de onbegrensde, oneindige ruimte van het heelal dat de relativiteit van alles benadrukt. Hij had plannen om op De Nollen een sterrenkijker te plaatsen en 's avonds naar de sterren te kijken:

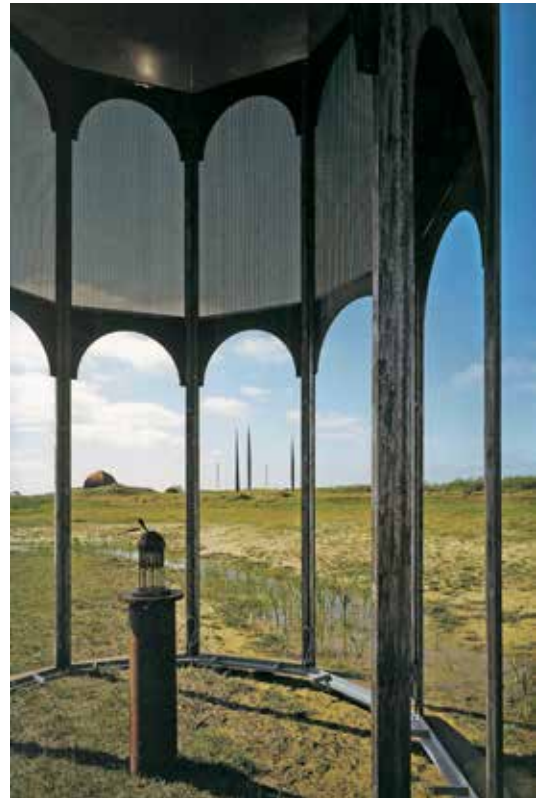
“Dan zie je hoe groot het heelal is. Het is prettig om je dan nietig en klein te voelen, want dan is de dood ook minder erg. Want eigenlijk is het verschrikkelijk als je dood gaat. Maar onder de sterrenhemel ben je maar een heel klein stipje dat er heel even-tjes is.”

*Mijn woorden zijn mijn beelden
mijn beelden zijn mijn schilderijen
mijn schilderijen zijn mijn bouwwerken.*

Dit drieregelige gedichtje van R.W. van de Wint maakt in het kort duidelijk hoe nauw zijn schilderijen, beelden en bouwsels bij elkaar horen. Soms overlappen ze elkaar, soms lopen ze in elkaar over. Het onderscheid zit hooguit in de typische kenmerken van schilderkunst en sculptuur.

De Nollen 'schilderkunstig project'

Nabij Den Helder, in een binnenduingsgebied, lag een terrein van ongeveer 14 hectare braak: 25 bunkers vanaf de Napoleontische tijd tot en met de Tweede Wereldoorlog maakten het lastig bruikbaar voor stadsontwikkeling. Tot 1970 was het van de landmacht, daarna werd het een 'rommelhoek', van oefenterrein voor de brandweer tot illegale vuilnisstort en fietscrossterrein. Vanaf oktober 1980 begint Van de Wint met de door hem opgerichte werkgroep 'Schilderkunstig project' met puinruimen. In juni 1981 geeft de gemeente Den Helder het gebied officieel aan Van de Wint om zijn 'Schilderkunstig Project' uit te voeren en in oktober gaat de werkgroep over in Stichting De Nollen. De gemeente ziet met de realisering van het kunstproject tevens de kans het gebied in de oude luister te herstellen tot natuurhistorisch stiltegebied. In 1992 sluit stichting De Nollen een erfpachtcontract af met de gemeente Den Helder. Vanuit het oogpunt van natuurontwikkeling en natuurbouw wordt een aantal landschappelijke ingrepen gedaan. De vervuilde humusrijke bovenlaag van de grond wordt afgegraven, waterpartijen en vennen worden aangelegd, zodat de oorspronkelijke

Zonder titel (detail van prismaproject), 1994, De Nollen

flora en fauna zich kunnen herstellen. Alle ingrepen ontstaan vanuit schilderkunstige visies en worden bijna allemaal door Van de Wint zelf gedaan. Natuurlijk stuiten deze, als ook het verbouwen en verfraaien van de bunkers en het plaatsen van zijn kunstwerken, sculpturen en bouwsels - waarmee De Nollen een totaalkunstwerk wordt - op bezwaren van ecologen. De natuur en de structuur van het landschap zouden hierdoor worden bedreigd. Maar die structuur is al aangetast door de 25 bunkers en de natuur is al niet meer oorspronkelijk. Er is nu juist sprake van verschillende duinhabitats in een soort heemtuin. Het gebied kent daardoor natuurwaarden die door de landschappelijke ingrepen zijn bevorderd en nog steeds toenemen. De veelzijdigheid van Van de Wint als schilder, beeldhouwer, bouwer, tekenaar, performer, filmer en tenslotte ook tuinman en natuurbeheerder komt tot uiting. Wie in De Nollen rondloopt, ervaart de levendigheid,

Beeld 6, 1998-2002, 4,5 x14,2 x 9,3 meter, De Nollen

Kluwen,1996, diameter 6 meter, De Nollen

Beeld 4, 1997-2001, 3,6 x8,5 x 3,6 meter, De Nollen

Detail van Beeld 6

levenskracht en veerkracht van de kunstwerken, in symbiose met de omgeving, als visueel en fysiek inspirerend. Hij had altijd nieuwe ideeën. Soms werkte hij 10-20 jaar aan een werkstuk, soms duurt het 15 jaar voordat hij een idee om begint te zetten naar iets tastbaars. Het werk van Van de Wint krijgt in De Nollen een hermetische kant. Hij schermt het af van de buitenwereld - niet van het leven, maar wel van de maatschappij,

omdat hij het wil behoeden voor doeleinden die buiten het domein van de kunst liggen. Maar hij wil wel binding houden met het leven zelf. Zoals hij dat eerst deed met de personages van Jochum en Rudi, doet hij dat nu met het landschap waar zijn kunst voortdurend in aanraking is met de natuur, de zon en de wind. Hij creëert specifieke context voor wat hij wil laten zien; hij werkt aan alles tegelijk, experimenteert met ruimte, licht, schaal en onderlinge relaties tussen de dingen. Daarbij maakt hij regelmatig veranderingen of aanpassingen aan wat hij al gemaakt heeft. De Nollen moet voor Van de Wint voortdurend in beweging blijven, nooit vast of statisch zijn.

De Poort van IJsselstein

Ontwerpschets

In juli 1997 heeft de gemeente IJsselstein Van de Wint uitgenodigd een sculptuur te ontwerpen voor de entree tot onze stad, langs de A2. Het kunstwerk, met als werktitel 'De Poort van IJsselstein', moest hét visitekaartje voor IJsselstein worden en het zou, mede in verband met het geplande aftreden van toenmalig wethouder mevrouw Mimi Berkien

(welzijn, onderwijs, sport en cultuur, D66, 1994-1998), nog vóór april 1998 geplaatst moeten worden.

Op 9 december '97 schrijft de beleidsmedewerker van de gemeente IJsselstein, projectgroep Kunst in de openbare ruimte, in een memo aan wethouder Berkien:

“De projectgroep Kunst in de openbare ruimte heeft na ampele overwegingen de kunstenaar Rudi van de Wint gevraagd te komen met een schetsvoorstel. De locatie werd na een bezoek door De Wethouder, de kunstenaar, de heren van Rijkswegen (Rijkswaterstaat-red.), en de heren van de projectgroep door eenieder als zeer geschikt ervaren.

Wel moeten er in goed overleg met Rijkswegen enige knelpunten worden opgelost. Zo zal de locatie moeten worden ontdaan van bomen, er zal een glooiend talud moeten worden aangelegd en er zal veel zand of grond moeten worden aangevoerd. Met Rijkswegen zal moeten worden overlegd over het definitieve ontwerp in relatie met de geplande wegwitbreiding, de verkeersveiligheid en het rooien van het bestaande groen en het ophogen van het talud. Rijkswegen zag daar geen probleem over ontstaan, maar een formele toestemming is er nog niet. Dit zal zo snel mogelijk moeten gebeuren. Het rooien van het groen en de daaruit voortvloeiende herplantingsverplichting wordt op dit moment onderzocht door de gemeente. De voor de ophoging benodigde hoeveelheid grond zou volgens Rijkswegen kunnen komen uit de herstructurering van de brug bij Vianen. Overleg hierover is op korte termijn wenselijk. Het contract voor de kunstopdracht met daarin opgenomen opdrachtbeschrijving wordt op dit moment voorbereid door de projectgroep en is ter beoordeling op juridische aspecten naar Bestuurszaken gestuurd. In het voorstel wordt verder uitgegaan van oplevering op 9 maart 1998. Dit houdt in dan het voortraject zo snel mogelijk zal moeten worden doorlopen.”

Hoewel de projectgroep schrijft “door

eenieder als zeer geschikt ervaren” is Van de Wint wel zeer kritisch geweest, blijkens briefwisseling die later ter sprake zal komen.

In januari 1998 wordt een contract opgesteld en begint Van de Wint aan het kunstwerk. Dit doet hij in eigen beheer in zijn werkplaats bij De Nollen. Omdat het beeld eind maart, uiterlijk april '98 geplaatst moet worden - vóór het aftreden van wethouder Berkien - zet hij andere projecten opzij en besteedt hij al zijn tijd aan het vervaardigen van zijn sculptuur voor IJsselstein, dat hij in zijn schetsontwerpen ‘De Kroon’ noemt.

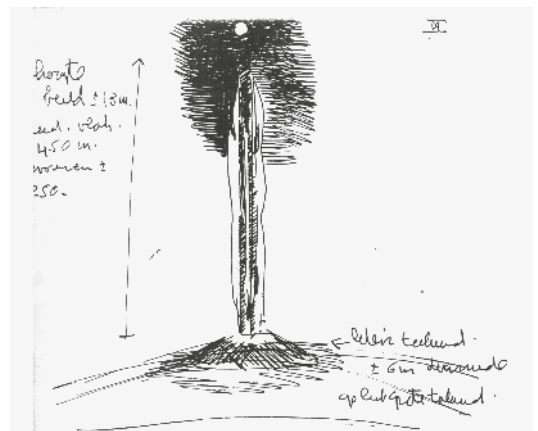
Op 11 februari 1998 stuurt Rijkswaterstaat aan Berkien de volgende brief:

“Het door u op 12 januari gepresenteerde ontwerp voor een kunstwerk dat u wilt laten plaatsen bij de aansluiting “IJsselstein”, levert volgens mij geen directe hinder of gevaar voor het verkeer op. Ik heb dan ook geen bezwaar tegen de eventuele plaatsing van dat kunstwerk.

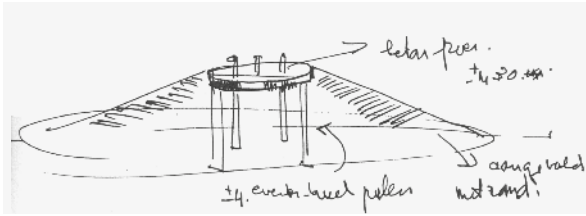
Het ontwerp is tevens voorgelegd aan onze landschapsarchitect en ook deze had geen aanmerkingen.

Ik stel u dan ook voor nu over te gaan tot de definitieve vergunningsaanvraag, waarbij ik u nog op de volgende punten wil attenderen:

- *Ik ben zeer terughoudend voor wat de verlichting van het kunstwerk betreft,*

Schets eindbeeld met talud

Detailschets fundering en talud

vooral i.v.m. de mogelijke nadelige gevolgen voor de verkeersveiligheid en wil dit dan ook pas na plaatsing in de situatie beoordelen.

- De maximale aanvulhoogte ter plaatse is 2 meter, wat overeenkomt met de huidige hoogteligging van de busbaan en er dient rekening te worden gehouden met de afwatering van de snelweg.
- De fundering van het kunstwerk dient zodanig te worden uitgevoerd dat de stabiliteit ook bij hoge windsnelheden wordt gegarandeerd.
- De door u aangeboden locatie voor de compensatie i.v.m. de Boswet wordt geaccepteerd door SBB.
- Verder moeten er nog afspraken gemaakt worden over eigendom, beheer en onderhoud.

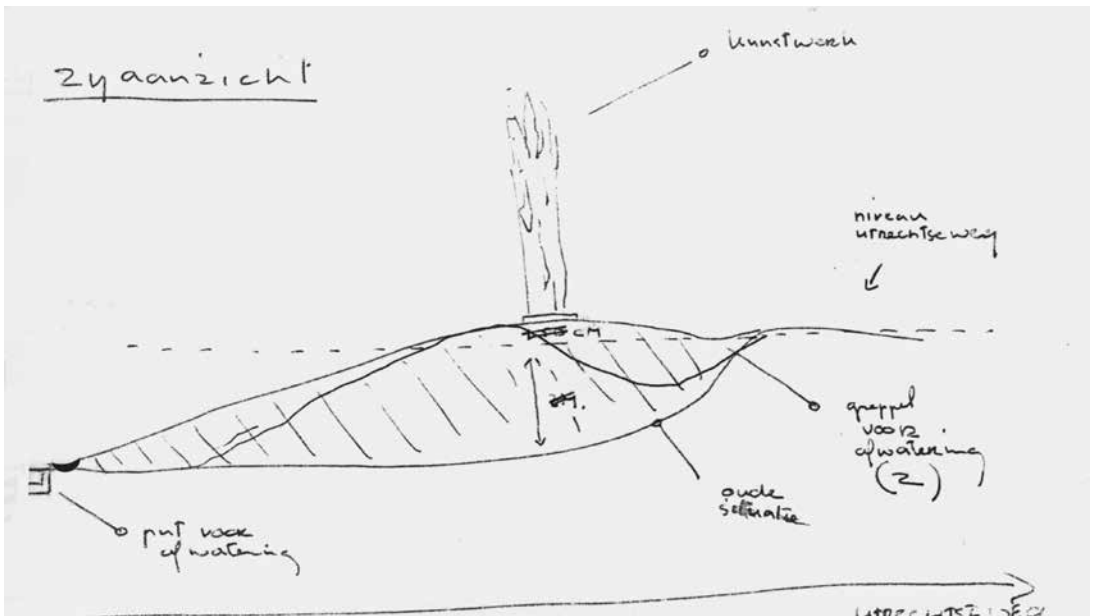
Al deze zaken zijn op 22 januari ook al telefonisch meegedeeld.”

Hieruit blijkt dat de definitieve vergunings-aanvraag blijkbaar nog niet gedaan is. De aandacht die Rijkswaterstaat vestigt op ‘de aanvulhoogte’ zorgt voor verwarring. Hier is de visie van de kunstenaar duidelijk anders dan die van de gemeente. De discussie is samen te vatten als “Er is verwarring ontstaan over een subjectief begrip als ‘maaiveld’ en de absolute N.A.P.-hoogte”, zoals Van de Wint op 14 mei 1998 schrijft aan de dan juist geïnstalleerde wethouder cultuur, de heer Theo Metaal. In zijn brief laat Van de Wint duidelijk zijn ongenoegen blijken over de gang van zaken. Het kunstwerk had al geplaatst moeten zijn, maar in plaats daarvan ligt het al ruim een maand klaar in zijn atelier, wachtend om geplaatst te worden. De locatie is nog steeds niet volgens afspraak voorbereid: de bomen zijn wel geroid, maar de

bestaande kuil zou worden opgevuld met zand waarna er een natuurlijk landschappelijk talud zou worden aangelegd. Zijn aanvankelijk vertrouwen in de projectgroep is verdwenen: deze heeft verkeerde taludhoogtes doorgegeven aan het bedrijf dat de berekeningen moest doen voor het maken van de heipalen. Hierdoor zijn er te korte heipalen besteld en er is geen tijd of geld om deze opnieuw te laten vervaardigen. Van de Wint moest de concessie doen dat De Kroon niet zoals volgens hem afgesproken op een talud van 2 meter boven de rijweg komt, maar slechts op 1.12 meter boven de hoogte van de busbaan. Op 12 mei is Van de Wint ter plekke gaan kijken “en dat is heel erg tegen gevallen. Er is geen sprake van een mooi landschappelijk talud, maar eerder van een bult zand”. Bovendien is de bestaande kuil niet eerst opgevuld, voordat het talud is gemaakt en loopt er een diepe geul langs de busbaan. “Maar het ergste is dat het talud helemaal niet 1.12 meter boven de weg (busbaan) uitsteekt, maar net gelijk is aan de hoogte van de weg. Dit is voor mij eigenlijk onacceptabel. Vanuit de gemeente IJsselstein zal het beeld dan dus vanuit een kuil opdoemen, wanneer je het nadert als je er met de auto langs rijdt. U zult begrijpen dat ik genoodzaakt ben alle verdere voortgang voor deze opdracht stop te zetten.”

Van de Wint wil eerst duidelijkheid over wat er nog mogelijk is om de taluds te verbeteren. Tenslotte schrijft hij “Het is erg jammer dat het een en ander niet beter is bekeken van te voren. De locatie had aanvankelijk een bosje met bomen, en persoonlijk had ik het beeld liever op een andere plek gezet, omdat het aanpassen van een locatie altijd erg veel extra geld kost. Maar aan de locatie kon niet worden getornd.”

Van diezelfde datum, dus ook van 14 mei, is een brief van de voorzitter van de projectgroep aan de directeur Welzijn van de gemeente en wethouder Metaal met ‘de stand van zaken Kunstwerk A2, ter informatie’. “Er worden knelpunten gesignaleerd en een voorstel tot afhandeling gedaan.” Het eerste knelpunt betreft de te korte

De beoogde hoogte van het talud

heipalen: *“Door miscommunicatie tussen verschillende mensen (mea culpa) is er een vertraging opgetreden in het gieten van de heipalen. Deze bleken na het naast elkaar leggen van de verschillende informatiestromen te kort te zijn. Er zijn inmiddels (na nieuwe sterkteberekeningen) nieuwe langere bredere heipalen gegoten. De financiële consequenties hiervan zijn op te vangen binnen de begroting. De vertraging die hierdoor optreedt belooft vijf weken.”*

Het tweede knelpunt betreft het binnen de perken houden van de kosten van de grondwerkzaamheden en het al dan niet kunnen terugvorderen van de BTW op de werkzaamheden.

Het derde punt betreft de teleurstelling van Van de Wint over de hoogte en afwerking van het talud. In de brief wordt hij geciteerd: *“Ik vind dit niet kunnen en jullie hebben hierover niet goed overleg gevoerd, dit is onprofessioneel en een aantasting van mijn beeld.”*

Blijkbaar is er door de projectgroep telefonisch met Van de Wint gesproken, want hij schrijft *“Verder uitte hij op nog sterkere wijze zijn ongenoegen, kortom een onprettig gesprek op 12 mei om 16:00 uur”*. In dit gesprek is door de projectgroep begrip

getoond voor de teleurstelling van Van de Wint. Over het voornaamste bezwaar, de hoogte en vorm van het talud, zegt men dat er weldegelijk overleg is gevoerd met Van de Wint, waarbij ze zijn uitgekomen op 3 meter 20 centimeter vanaf maaiveldniveau - wat binnen het budget het meest haalbare was. Opvallend is dat men schrijft: *“In de beleving van VDW en ook in mijn beleving zouden we hiermee boven het wegniveau van de Utrechtse Weg uitkomen. In de echte situatie komt het echter neer op een talud dat slechts een klein stukje boven het busbaanniveau uitkomt omdat de weg richting Utrechtse Weg daar nog een stuk oploopt. Ik denk dat we kunnen stellen dat iedereen zich heeft vergist in het niveau van de plaats waar het talud is geplaatst.”*

Hierna heeft de projectgroep overleg gevoerd met het hoofd groenvoorziening van de gemeente over de vorm van het talud:

“Na uitvoering conform de tekeningen, is het volgens VDW “een hoop in een kuil”. Ik ben het met VDW eens dat het talud niet mooi overloopt in de rest van de locatie en dat het door Rijkswaterstaat gewenste afwateringsgreppeltje rond het talud eruit ziet als “een

tankgracht” (citaat VDW).” De projectgroep schrijft voorts dat er in de allereerste berekeningen sprake was van 2250 m³ zand om de benodigde ophoging te maken, maar dat er uiteindelijk 4000 m³ nodig bleek te zijn. “Concluderend wil ik opmerken dat ook in mijn beleving er een verschil zit in de optische beleving van de schets en de uitvoering. Het talud valt inderdaad weg in zijn omgeving.” Het vierde punt gaat over hoe het beeld geplaatst zal worden, volgens Van de Wint “met de bolle kant naar de A2, want dat is dan de mooiste zichtkant”. Dit is akkoord want dat was zo al afgesproken in de ontwerppresentatie en zo gemeld in de technische beschrijving.

De projectgroep komt met de volgende oplossingen: ten aanzien van het talud stelt men voor een locatiebezoek te brengen in aanwezigheid van de heren Metaal, de verantwoordelijke ambtenaren en Van de Wint. Ter plekke zal overlegd worden over de mogelijkheden het talud een andere vorm te geven. Ten aanzien van het BTW-probleem stelt hij voor “*ons verlies te pakken*”. Voor de verdere planning schetst hij drie scenario’s: A. Er wordt besloten onverkort uit te voeren zoals het talud nu ligt, B. Er wordt besloten tot aanpassing van het talud in vorm, maar niet in hoogte, C. Er wordt besloten tot aanpassing in vorm en hoogte. Deze laatste variant zal 7 weken langer duren dan varianten A en B. Er moeten dan (weer) nieuwe sterkteberekeningen gemaakt, nieuwe vergunningen aangevraagd, nieuwe tekeningen gemaakt, nieuwe heipalen besteld en een nieuwe begroting opgesteld worden.

Een half jaar later, op 17 november 1998 schrijft Van de Wint weer een brief aan de gemeente IJsselstein. Blijkbaar is het wachten nu op een reactie van de minister van Verkeer en Waterstaat, mevrouw Netelenbos, “*zij heeft mijn brief over het talud voor het kunstwerk langs de A2 wel op haar ministerie ‘langs zien komen’, maar ze had nog geen tijd gehad om hem te beantwoorden.*” Van de Wint vraagt het hoofd Welzijn geduld te hebben:

“De grote haast die het project in het begin had, is nu denk ik niet meer zo van toepassing. Ik denk dat het talud artistiek gezien erg belangrijk is. Het beeld krijgt dan de ‘beloofde sokkel’ en het is ook een meerwaarde voor de gemeente IJsselstein wanneer het beeld enigszins boven het maaiveld uitkomt en niet uit een kuil opdoemt, wat nu zou gebeuren als je de gemeente inrijdt. Mocht het allemaal niet lukken, wat toch jammer is want het was wel het uitgangspunt, dan hebben we het toch geprobeerd.”

Welke vraag aan de minister van Verkeer en Waterstaat (kabinet-Kok II) werd gesteld, is niet te achterhalen; vermoedelijk is geprobeerd via het ministerie van Verkeer en Waterstaat de aanpassing aan het talud te regelen.

Een paar maanden later, op 15 maart 1999, schrijft Van de Wint een brief aan het college van burgemeester en wethouders van de gemeente IJsselstein. Hierin uit hij nogmaals zijn ongenoegen. De plaatsing van de sculptuur moet weer worden uitgesteld, de sculptuur ligt al sinds april 1998 in zijn werkplaats te wachten.

“De oorzaak van deze vertraging ligt bij de locatie. De plek waar het beeld moet komen heb ik van het begin af niet erg geschikt gevonden, omdat de aanpassing voor het plaatsen van het beeld - er moesten bomen gerooid worden, het talud moest worden gemodelleerd, de plek is lastig bereikbaar - veel extra kosten en onvoorziene problemen kan geven. Vanuit mijn jarenlange ervaring heb ik dus mijn twijfels gehad over deze locatie. De gemeente bleef bij haar standpunt deze locatie aan te houden. Een aantal door mij voorspelde problemen heeft zich inmiddels voorgedaan: veel kosten voor het rooien van de bomen en de afgesproken hoogte voor het talud bleek niet haalbaar, wat voor mij een concessie betekent wat betreft de presentatie van het beeld. ... Ik vind dit erg jammer, maar goed, daar is nu niets meer aan te doen.”

De problemen die zich nu voordoen betreft de onmogelijkheid met een dieplader met

heistelling, een palenwagen en een dieplader met het beeld zelf de locatie vanaf de A2 te bereiken. Hiertoe zal de A2 ter plekke afgezet moeten worden, wat volgens Rijks-waterstaat alleen kan tussen 22:00 uur en 06:00 uur. Op deze uren wordt het transport duurder en zullen verlichtingsvoorzieningen getroffen moeten worden. Vervolgens zullen er vanaf de busbaan rijplaten gelegd moeten worden, waarvoor de greppel eerst dichtgegooid en later weer uitgegraven moet worden. Kortom: weer een flinke onvoorziene kostenpost. Hiervoor wil en kan Van de Wint niet opdraaien, deze dient volgens hem door de opdrachtgever betaald te worden.

“Ik vind het een vervelende situatie en achteraf beschouwd had ik beter kunnen wachten met het maken van het beeld totdat de locatie in orde zou zijn. Dat ik vorig jaar mijn andere werk speciaal voor deze opdracht opzij heb geschoven heeft zowel voor mijn werkzaamheden als in financieel opzicht gevolgen gehad. Ik hoop dat de gemeente IJsselstein snel tot een oplossing kan komen, te meer daar er zich al zoveel problemen hebben voorgedaan. Hoogachtend, R.W. van de Wint.”

De gemeente IJsselstein antwoordt op 29 maart:

“Geachte heer Van de Wint, Naar aanleiding van uw brief van uw brief van 15 maart jongstleden berichten wij u het volgende; Wij stellen ons op het standpunt dat de kosten voor de door u genoemde heiwerkzaamheden vallen binnen het uitvoeringsbudget, zulks onder verwijzing naar de artikelen 4.2 en 6.2 van het contract. Wij gaan er dan ook van uit dat direct zal worden aangevangen met de door u uit te voeren werkzaamheden en vertrouwen er op dat de heiwerkzaamheden en het plaatsen van de funderingsplaat zullen zijn afgerond in week 14 en dat de daadwerkelijke plaatsing en overdracht van het beeld voor 29 april plaatsvindt. Voorts hechten wij er aan op te merken dat de door u geschetste beleving van de gang van zaken in uw brief omtrent het traject van deze kunstopdracht niet de onze is. Hoogachtend, de burgemeester, mr. drs. Th.E.M. Wijte en de gemeentesecretaris”

Dit lijkt een akelige impasse, maar gelukkig komt er vanuit de projectgroep een voorstel aan de burgemeester. Deze concludeert dat een gerechtelijke procedure in deze kostbaarder zal zijn dan de te maken kosten, en dat de gemeente weinig kans heeft deze procedure te winnen. Daarom stelt hij voor deze kosten - als laatste - te dragen. Dit advies resulteert in een nieuwe brief van de gemeente IJsselstein, ook weer bij monde van Wijte en de gemeentesecretaris:

“De standpunten over wie de extra kosten voor de werkzaamheden om de locatie te bereiken zou moeten betalen blijken diametraal tegenover elkaar te staan. ... Om uit deze patstelling te geraken en te zorgen dat dit project snel, op een goede manier en in goede harmonie wordt afgerond, zeggen wij u hierbij toe 50% van het door u begrote bedrag voor de additionele kosten bij te dragen. Dit bedrag zal worden overgemaakt direct na oplevering van het beeld. Verder stellen wij hierbij vast dat oplevering van het beeld voor vrijdag 21 mei 1999 dient te geschieden. Per ommekeer zagen wij graag een akkoordverklaring tegemoet.”

Uiteindelijk wordt De Kroon op donderdag 1 juli 1999 geplaatst.

De Kroon

Hoewel de werktitel voor het kunstwerk ‘De Poort van IJsselstein’ was, vermoedelijk als tegenhanger van het beeld ‘De Poort van Nieuwegein’ van Bas Maters dat aan de overzijde van de A2 staat, heeft Van de Wint zijn werk ‘De Kroon (van IJsselstein)’ genoemd. Hij beschreef het zelf als volgt:

“Het beeld heeft een organische vorm, waardoor het een expressionistisch karakter krijgt. Er ontstaan een aantal sterke punten in de constructie, doordat de staalplaat als het ware gevouwen wordt. Daardoor krijgt de sculptuur zijn kracht en is het mogelijk om met een relatief dunne staalplaat een monumentaal beeld te creëren. Doordat er een soort harmonica-vorm ontstaat, geeft steeds

de rug van de vouw kracht aan het beeld. Op deze 'vouwen' worden doorsnijdingen aangebracht die het beeld een doorzichtig, fragiel karakter geven, ondanks dat het monumentaal is.

Er is voor het Spartaanse materiaal cortenstaal gekozen, wat een hele warme uitstraling heeft door de oranje-bruine kleur. Deze kleur ontstaat door oxidatie. Het oxidatie-proces kan worden gezien als onderdeel van het beeld. Wanneer de lucht helder blauw is, vormt de oranje-bruine kleur van het beeld een sterk contrast met de lucht, waarmee het complementair is (oranje-blauw).

De horizontale beweging van het verkeer en het dynamische, agressieve karakter ervan, vormt een tegenstelling met het Spartaanse, verticale beeld. De doorsnijdingen geven het beeld een doorzichtigheid waardoor datgene wat er achter het beeld gebeurt enigszins zichtbaar blijft. Wanneer men er langs rijdt,

De Kroon vanaf de toerit naar de A2

De Kroon bij zonsondergang vanaf de A2

Detail 'vouwen' en uitsnedes. (foto: Wim van Sijl)

De Kroon gezien vanaf de afrit A2 naar IJsselstein

geven de perforaties een bepaalde dynamiek aan het beeld die vergelijkbaar is met moiré.

Bij zonlicht ontstaan door de openingen en de gevouwen vormen in het beeld levendige licht- en schaduwcontrasten, die telkens van vorm zullen veranderen wanneer men erlangs rijdt. 's Avonds en 's nachts zal het met een speciale lamp worden aangelicht. Het beeld zal dan sterk de aandacht trekken en de plek karakteriseren. De lamp wordt aan de voet van het beeld geplaatst en het lamplicht zal half schuin op het beeld worden gericht. Het licht zal onder een bepaalde hoek lichtbanen creëren via de doorsnijdingen in het beeld.

Vanuit alle richtingen zullen verschillende zichtlijnen ontstaan, waardoor het beeld steeds op een andere manier zal worden ervaren. Vanuit alle zichtlijnen zal het er anders uitzien en krijgt daardoor geen statisch karakter.”

Alle kenmerken van het werk en de werkwijze van Van de Wint komen in zijn beschrijving terug: clair-obscur, contrasten in kleur, de tegenstellingen van hard staal met organische vormen in een warme zachte kleur tegen de blauwe lucht, een fragiel maar monumentaal beeld dat roerloos staat maar geen statisch karakter heeft. Dat hij De Kroon liever op een andere, toegankelijker locatie had geplaatst, is evident. Zijn boosheid over het te lage, slecht vormgegeven talud en zijn onvrede met de afwerking van deze door de gemeente bepaalde locatie, zijn begrijpelijk vanuit zijn veelzijdigheid en expertise. Hij heeft hier niet de context kunnen creëren van wat hij wilde laten zien: bij hem staat immers de interactie tussen kunstwerk en ruimte voorop.

Afwerking en nieuwe verlichting

Op 19 mei 2000 schrijft Van de Wint: *“Geachte mevrouw Berkien, hoe is het met u? Ik stuur u een afschrift van een brief die ik aan het college heb gestuurd in verband met mijn beeld bij de entree van IJsselstein. Ik vind het heel vervelend en jammer dat de gemeente tot nog toe niet in staat is geweest het talud naar behoren af te werken. Graag wilde ik u even op de hoogte brengen van de problemen en dat ik er alles aan doe om dit op te lossen, maar ik krijg nauwelijks enige medewerking. Hartelijke groeten, Van de Wint.”*

Jaren later, op 13 juni 2015, schrijft Mimi Berkien een brief aan de zoons van Van de Wint, Ruud en Gijs. Na een korte introductie schrijft zij:

“... In 2000 was het talud, tot grote ergernis van uw vader, nog steeds niet volgens zijn aanwijzingen afgewerkt. Het stoorde hem mateloos dat de sculptuur, dat een visitekaartje van hem en van IJsselstein moest zijn,

er zo armoedig bij stond (en dat is nog steeds zo). Bij mij leven de zelfde gevoelens. Iedere keer als ik in de buurt van de sculptuur kom zie ik tot mijn grote verdriet dat het kunstwerk niet de uitstraling heeft gekregen die het verdient. Dat zit mij zeer hoog. Ik had me bij de entree van IJsselstein een welsprekend kunstwerk voorgesteld, promotioneel voor IJsselstein, dat was ook de insteek bij dit project. Ik zou graag met u van gedachten willen wisselen over het ‘onvoltooide’ kunstwerk, zoals ik het altijd noem, “de Kroon” bij IJsselstein. Ik wil met u graag praten over de mogelijkheden het kunstwerk op te waarderen en het uitstraling te geven. Het lijkt mij een prachtige uitdaging, het onderste gedeelte van ‘de Kroon’, waar het kunstwerk de grond inzakt en het talud een metamorfose laten ondergaan. Led-licht kan daarbij mogelijk ook helpen. Met een goed plan zijn vast wel financiers te vinden. Ik ben optimist. Het lijkt mij prachtig uw vader postuum eerherstel voor zijn werk te geven en de stad IJsselstein een kunstwerk te gunnen ‘de stad waardig’. Ik hoop dat u tijd wilt vrijmaken voor een gesprek.”

Dit gesprek is er geweest, Gijs en Ruud zijn ‘schouw’ komen houden bij het werk van hun vader en hebben een voorstel gemaakt voor een nieuw verlichtingsplan. De ene felle schijnwerper moet vervangen worden door 3 warmer gekleurde led-lampen. Hier is wel een investering voor nodig, maar er zal daarna bezuinigd worden op het stroomverbruik. Op 15 april 2016 stuurt Berkien burgemeester en wethouders van IJsselstein een uitgebreide brief met een beschrijving van de schouw (*“tussen haakjes: op ons verzoek zijn we door RWS begeleid naar het kunstwerk. Het is namelijk verboden op de wegen rond het kunstwerk te lopen of met de auto stil te staan, zo gevaarlijk is die omgeving!”*), het voorstel voor de vernieuwing van de verlichting, met nadruk op de promotie voor de stad, postuum eerbewijs voor de kunstenaar Ruud van de Wint en waardering voor het kunstwerk. Ze ondertekent *“Mede namens andere kunstminnende IJsselsteiners”* en stuurt een

De Kroon vanaf de afrit naar IJsselstein

De Kroon in 2018 bij 'nieuw' avondlicht

De Kroon (IJsselstein)

De Kroon is een kunstwerk van Ruud van de Wint in IJsselstein.

De Kroon is een 13 meter hoog en 4,5 meter breed expressionistisch beeld van Cortenstaal. Het beeld van Ruud van de Wint (Rudi) staat langs de A2 (Rijksweg 2) bij IJsselstein, in de Nederlandse provincie Utrecht. Het is in 2001 geplaatst.

De horizontale beweging van het verkeer vormt een tegenstelling met het Spartaanse, verticale beeld. De doorsnijdingen zorgen voor doorzichtigheid, waardoor wat achter het beeld gebeurt zichtbaar blijft. Samen met de gevouwen staalvormen geeft dit bij voorbijrijden het effect van *moiré*.

Sinds juni 2015 wordt er geijverd de verlichting van De Kroon, alsook het talud waarop dit kunstwerk staat, te vernieuwen en te verbeteren. De uitstraling die Ruud van de Wint vanaf de eerste ontwikkeling van deze sculptuur bedoeld heeft, moet hiermee gerealiseerd worden. Daarvoor wordt samengewerkt met De Nollen / R.W. van de Wint.^[1]

De Kroon, gezien vanaf de A2 ter hoogte van IJsselstein.

Bronnen, noten en/of referenties

- ↑ Project de Nollen

Categorieën: Kunstwerk (artistiek) | IJsselstein

Wikipedia trefwoord De Kroon (IJsselstein)

offerte van 'RW van de Wint BV' mee. Tijdens Open Monumentendag 2016 vestigt de HKIJ de aandacht op De Kroon, en onthult wethouder Huib Veldhuijsen het lemma 'De Kroon (IJsselstein)' op Wikipedia. Toch duurt het te lang voordat het licht aan gaat. Op 8 juni 2017 stuurt Berkien vrijwel dezelfde brief, ditmaal aan de Gemeenteraad van IJsselstein, wederom met dezelfde offerte, die nog steeds geldig is. Op 13 juni 2017, tijdens een reünie van het Genootschap oud-Raadsleden is Berkien *"op /naast een zeepkist gaan staan en heb ik aandacht gevraagd voor nieuwe verlichting bij het kunstwerk."* Bij die gelegenheid is een aanbevelingsbrief met handtekeningen geschreven, die op verzoek wordt toegevoegd aan de stukken voor de Raadsvergadering. Uiteindelijk is er overeen-

stemming bereikt wordt het werk aanbesteed bij RW van de Wint BV. In het AD van 11-01-2018 verschijnt een artikel, met foto: "Nieuw licht op 'De Kroon' van Ruud van de Wint". Hoewel de verlichting sterk verbeterd is, laat de foto bijzonder pakkend zien dat Van de Wint gelijk had met zijn onvrede over de taludhoogte en de context waarin De Kroon geplaatst is.

Tot slot

Al schrijvend ben ik De Kroon van IJsselstein nog mooier gaan vinden. Ik ben het volkomen met Van de Wint eens dat zijn beeld niet tot zijn recht komt. Als het eens mogelijk was het talud zo te maken als hij het bedacht en getekend heeft...

Nieuw licht op 'De Kroon' van Ruud van de Wint

IJSSELSTEIN De gemeente IJsselstein gaat het kunstwerk *De Kroon* langs de A2 van kunstenaar Ruud van de Wint aanlichten met drie schijnwerpers met strijklicht. Dit licht gaat automatisch aan als het donker wordt en gaat uit als het licht wordt.

De Kroon is een 13 meter hoog expressionistisch beeld van cortenstaal, dat in 2001 geplaatst werd. De doorsnijdingen zorgen voor doorzichtigheid, waardoor wat achter het beeld gebeurt zichtbaar blijft.

Sinds 2015 ijveren onder meer oud-wethouder Mimi Berkien, kunstenaar Wim van Sijl, foto-

graaf Bernard Brosi en Bart Rietveld, voorzitter van de Historische Kring IJsselstein, voor de vernieuwing van de verlichting. Dat kost 5.000 euro. Berkien besloot in haar wethoudersperiode (1994-1998) tot aanschaf van het kunstwerk. De kunstenaar Ruud van de Wint overleed in 2006. Zijn zonen Rudi en Gijs zetten het kunstbedrijf van hun vader voort.

De nieuwe verlichting wordt door de kunstenaars in hun eigen atelier gemaakt. Momenteel staat er slechts één schijnwerper. Omdat deze is aangesloten op het IJsselsteins straatverlichtingsnetwerk, kan ook de nieuwe verlichting hierop worden aangesloten.

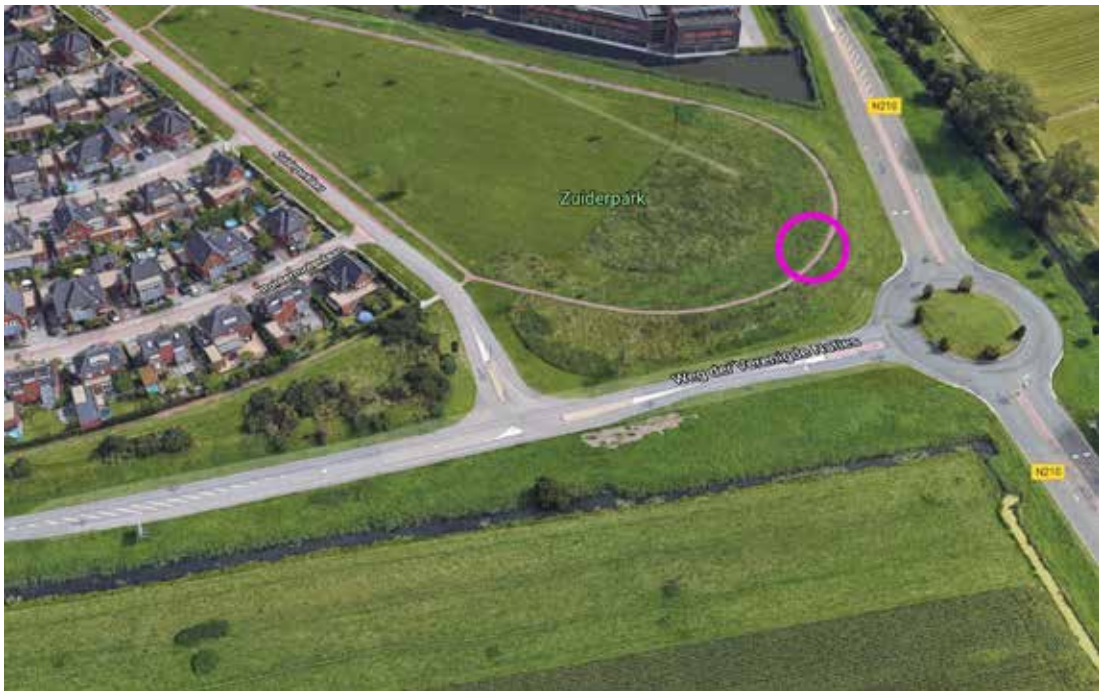

▲ *De Kroon* van Ruud van de Wint wordt straks op een bijzondere manier aangelicht. FOTO: WILLIAM HOOGTEYLAND

De nieuwe verlichting van drie armaturen zal minder stroom gebruiken dan de ene schijnwerper

van nu. Ruud van de Wint is onder meer bekend van de paneel-schilderingen in de plenaire zaal van de Tweede Kamer.

Algemeen Dagblad van 11 januari 2018

Mooie plek voor de nieuwe locatie?

... Maar nog liever zie ik *De Kroon* - in overleg met zijn zonen - verplaatst worden naar een locatie in IJsselstein waar de context klopt met de ideeën van Van de Wint. Waar ik, waar iedereen er omheen kan lopen, erbij stil kan staan, het kan aanraken, het licht erdoor kan zien spelen, de schaduw op de grond kan zien bewegen, de lucht er achter kan zien

verkleuren, en de wind er doorheen kan voelen - zonder dat de plooiën uit je broek worden gereden. Dan zal Van de Wint tevreden zijn want dán kan de toeschouwer het beeld beleven en dán kan het beeld de toeschouwer beroeren.

Plenaire zaal van de Tweede Kamer met 10 muurschilderingen van Ruud van de Wint, 1986

Noten

1. De Nollen is een binnenduingebied bij Den Helder waar Van de Wint zijn 'schilderkunstig project' uitvoert. Kunst en natuur gaan daar samen.
2. Ludwig Josef Johann Wittgenstein (Wenen, 26 april 1889 - Cambridge, 29 april 1951)
3. Friedrich Wilhelm Nietzsche (Röcken, 15 oktober 1844 - Weimar, 25 augustus 1900)
4. Johann Wolfgang von Goethe (Frankfurt am Main, 28 augustus 1749 - Weimar, 22 maart 1832)

Literatuur, bronnen en internet

- Koningsbruggen, Jacqueline van. (2002). R.W. van de Wint, schilder, beeldhouwer, bouwer. Amsterdam, Nederland: SUN Uitgeverij. ISBN 90 5875 060 4
- privéarchief Mimi Berkien
- www.projectdenollen.nl